

Fodorné Ablonczy Margit¹

A TRANZGENERÁCIÓS LELKI ÖRÖKSÉGEK HATÁSA A CSALÁDTÖRTÉNETRE
(A kazuális szolgálatok családformáló és családösszetartó ereje)

ABSTRACT

*The Impact of Transgenerational Spiritual Legacy on Family Development:
The Family-Building and Family-Cohesion Functions of Pastoral Rites of Passage*

This study examines the influence of transgenerational spiritual inheritance on family functioning, considering the intersection of family therapy, family pastoral care, and relational ethics. The central argument is that inherited relational patterns, beliefs and rituals, passed down through the generations, have a significant impact on identity formation, family relationships and coping with life crises within a systemic family framework. The paper interprets Christian rites such as baptism, marriage and funerals as occasions for pastoral care that can strengthen family cohesion and facilitate healthy adaptation during transitions in the family life cycle. Furthermore, the study introduces the concept of family theology, integrating biblical teachings on the human person with systemic family theory, and emphasising relationality, covenant and communal responsibility. Drawing on contextual (relational) ethics, the study emphasises shared responsibility, acknowledgement and multigenerational loyalty as vital components of relational healing. The author contends that pastoral rites should be viewed as entry points into long-term family care and pastoral support rather than as isolated liturgical events. Through family-oriented pastoral ministry and the supportive presence of the faith community, these occasions can enhance family resilience, prevent relational fragmentation and encourage the transmission of positive transgenerational values. Therefore, the paper presents family pastoral care as a significant theological and practical resource for protecting and building relationships within families in contemporary society.

1 Fodorné Dr. Ablonczy Margit, református lelkész-pedagógus-családterapeuta, KRE HTK Valáspedagógiai és Pasztorálpszichológiai Tanszék egyetemi adjunktusa. Kutatási területe: család-pasztoráció, drablonczy.margit@kre.hu

Keywords: transgenerational spiritual inheritance; family theology; pastoral rites (casual services); family life-cycle transitions; shared responsibility

„Kazuáliáknak nevezzük azokat a szolgálatokat, amelyeket a gyülekezetben a lelkipásztor négyz felkérésre az élet egy-egy jelentősebb eseménye alkalmából.” (Pásztor János)

A transzgenerációs lelki örökségek meghatározóak az egyén életére nézve. Ilyen például az, hogy ki milyen felekezethez tartozik, és hogyan, s mitől változott ez a vállalás a generációk sorában. Kinek milyen imádságot tanított a nagyszülője, vagy hogyan ünneplik a húsvét ünnepét. De a keresztyén egyházak szolgálatának kiemelkedő jelentőségű családformáló és családösszetartó ereje mégis a kazuális alkalmakkor mozdítható leginkább. A kazuáliák azok az istentiszteletek, amelyeket kifejezetten a családok/családtagok kérnek, amikor a családban rendszerszintű változás történik: egy új családtag születik, valaki – idegenként, de választottként – befogadásra vár, és ha valaki eltávozott a családtagok közül. Közismertebb névükön: a keresztelés, az esküvő és a temetés alkalmai.

Ezek az alkalmak különösen fontosak, hogy a lelkipásztor nem a szószéken áll, hanem az ünneplők között. Szemmagasságban várják tőle az aktuális üzenetet a család élethelyzetére nézve. A valamikori háromnemzedékes „nagycsaládi” együttélés formájában ezek az alkalmak minden családtag megfelelő „szereposztásában”, szokásokkal, hagyományokkal megerősített rítusként, társadalmi és egyházi rend keretében történtek. A lelkipásztor ismerte a családot és a család ismerte a szokásrendet. A családok mai – alig meghatározható – élethelyzetében bekövetkező változások ugyanúgy megmozgatják a családi rendszert, de kiveszték az ezeket megerősítő együttélési rendeződések szokásai, szertartásai: a közös ünnepek.² Legtöbbször maga a lelkipásztor sem ismeri azokat a belső igényeket, régi hagyományokat, amelyek a helyi közösségben a családok számára az öröm és az örömtelenség időszakában segítséget jelentettek. Az előadás a család védelmében olyan gondolkodást segítő „oszlop-igazságokat” kíván elhelyezni, amelyekre akkor is épülhet „ház” – a képet folytatva –, amikor a talaj bizonytalan, iszapos vagy éppen állandó mozgásban van. Jelen írásban a kazuáliákról mint a családformáló és családösszetartó „oszlopkokról” lesz szó, azaz a család testi-lelki védelmének – házának – ezekben rejlő lehetőségeiről. Három „oszlop-gondolat” mentén:

Először: *A családi életciklusváltások* átformálják a család egészét. Ehhez kötődnek egyházi rítusok, szertartások, amelyek a család aktuális életciklusváltásában megerősítő funkciót láthatnak el. A család és az ünnepek: hagyományok, szokások, amelyek segítenek az ünnepekre jellemző megállásban és a változások feldolgozásában. A lelkipásztornak „családszempontú igehirdetésre” kell készülnie, hogy mindenkit megszólíthasson, s a körülötte csoportosuló közösségnek a befogadás, felelősségvállalás terét kell biztosítania.

2 LEEUWEN VAN, Marius: *Ünnepről ünnepre, A keresztyén ünnepek lényege és története*. Kolozsvár, Exit Kiadó, 2009.

Második: *A családteológia* alapvetése, hogy Isten nem egyedüllétre, hanem kapcsolatra teremtette az embert, s ezzel felelőssé tette a többiekért is. Ezért a lelki megszólítás és segítségadás nemcsak egyszemélyes, hanem a család nagyobb összekapcsolódásaira is tekint. Sőt, a gyülekezet nagy családjára nézve kiegészül a családvédelem legfontosabb alapfogalmával a „megosztott felelősséggel”.

Harmadik: A kazuáliák mint a családgondozás, a családvédelem konkrét lehetőségei a lekipásztor, de az egész gyülekezeti közösség számára is. Ezek tehát nem lehetnek egyszeri találkozások alkalmai, hanem *egy-egy hosszabb változási folyamat végigkísérése*. A család – életciklusából következő – változásának megfelelő előkészítése és a változás lehetőségeinek további gondozása, az ún. *családpasztorációs családvédelem*.

BEVEZETÉS

A család a 21. század sodrásában

A család – a hagyományos értelmezési keret tekintve – válságban van. Ugyanakkor a maga természetességében: a vér szerinti és a döntésalapú együttélés meghatározó formája maradt máig, mert nincs valószínű alternatívája. „Nagyjából a legutóbbi másfél évszázadban a család a közös háztartásban együtt élő, jogi, gazdasági, szexuális, lélektani (intimitási) közösségben (házasságban) élő (felnőtt) férfi és nő, és a kapcsolatukból származó gyermekek együttese.”³ Buda Béla meghatározásához 23 év alatt sokan sokféle kérdőjelet tettek. A „nagycsalád” fogalmát felváltotta a kétnemzedékes „magcsalád”, majd annak töredezettségével létrejött az „egyszülő” családok és a családi együttélés igényével átszerveződő „mozaik” családok is.⁴ A társadalom gondoskodása sok funkciót „átvett” a családoktól, hogy a szülők mindketten a munka – identitásképző és gazdasági – előnyeit élvezhessék. Így a nevelés színterei közül a család legfontosabb feladata az „érzelmi biztonság” szocializációs igényére szorult vissza. A családok azonban egyre inkább a szülők identitásfejlődésének áldozataivá váltak/válnak, olyan terhekkel róva a korai gyermekkorra, amelyek később terápiás kezelést igényelnek.⁵ Máté Gábor és Gordon Neufeld bővített kiadású könyve újra csak a legkisebb közösség, a család összetartozásának fontosságát emeli ki, hogy a fiatalok ne legyenek kiszolgáltatva kortársaik – a digitális bántalmazás – véleményezésének.⁶ Ennek egyetlen igazi megoldása a szülő-gyerek kapcsolat építése, mert a szülőség nem más, mint tiszteletteljes kapcsolat a gyermekünkkel.

3 BUDA Béla: „Szabálytalan” családformációk és pszichoszociális segítségük, *Embertárs*, 2003, I/4. 47.

4 ARANY Zoltán – MIHÁLKÁ Mária: *Családmegismerési technikák*, Oktatási segédanyag, Szeged, SZTE, 2019.

5 VÖ. MÁTÉ Gábor: *Normális vagy*, Budapest, Open Books Kiadó, 2022; GIBSON, Lindsay C.: *Szülők*, Budapest, Kulcslyuk Kiadó, 2021.

6 MÁTÉ Gábor és NEUFELD Gordon: *A család ereje*. Budapest, Open Books Kiadó, 2024.

Egy család-lelkigondozó képzés anyagában olvasható: „Az ember egészséges személyiségfejlődéséhez, kiteljesedett életéhez és boldogságélményéhez szoros emberi kapcsolatokra van szüksége. Az ember ebben az értelemben is »szere-tetre teremtett lény«. E szeretetkapcsolatok megvalósulásának legtokéletesebb és szinte nélkülözhetetlen közege a család.”⁷ A családi kapcsolatok szeretetalapú működését azonban nem tekinthetjük automatikusnak. Már a „szere-tet” is meghatározásra szorul.⁸ És a család, a legkisebb együttműködés műhelye is többféle támogatásra. Nem véletlen, hogy a 20. század második felében az egyszemélyes terápiákat kiegészíti/felváltja a családterápia – ahol az egyén problémáinak a hátterében kapcsolatai működésének megértése kerül a középpontba.⁹

A család-rendszer

A család rendszerszemléletű megközelítése szerint minden családtag rezonál a többi családtagra, kölcsönös függésben, egymás működését is meghatározva. A családi interakciókat jelentősen befolyásolják a sokszor nem tudatosuló belső konfliktusok, érzelmek, emlékek és a mélyen meghatározó elvárásrendszer. Amíg 3-4 nemzedék együtt élt, a változás – belső életciklikus és külső paranormatív krízis – hullámain lecsendesítette az idősebb családtagok tapasztalata és világlátása. A változás nem érintette a kapcsolatrendszert, hanem szabályokká, szokásokká szelídítette, mindenkinek megvolt a maga helye és feladata. A család egyfajta orientációs pont volt a világban, ahol az értékrendszer meghatározója volt a közös transzgenerációs örökség. A családtagok visszajelzéseket adnak egymásnak, útmutatást a viselkedésre vonatkozóan, de a problémamegoldás változataiban is. A családterápiás módszerek a fél évszázad alatt többféle megközelítéssel vizsgálták ezeket a jelenségeket. David Olson arra vállalkozott, hogy több mint 50 családterápiás módszert összehasonlítva kikutassa, hogy mely elemek jelenléte befolyásolja leginkább a család életét és boldogságát. Eredményei szerint a családi rendszer működésének három meghatározó faktora van: a kohézió (összetartó v. széteső), az alkalmazkodóképesség (rugalmas v. kaotikus/merev) és a mindent meghatározó pozitív kommunikáció (pl. meghallgatás, megnyílás, követés, tisztelet stb.).¹⁰ Hogyan lehet segíteni ma a családokat abban, hogy összetartó, rugalmas és egymást tisztelő emberek vigyázzanak egymásra egyfajta belső védelmi kört kialakítva?

7 HORVÁTH-SZABÓ Katalin – KÉZDY Anikó – S. PETIK Krisztina: *Család és fejlődés*. Budapest, Sapientia Egyetemi digitális tananyag, 2007 (letöltés: 2025. június), 97.

8 CHAPMAN, G.: *Az 5 szeretetnyelv*, Budapest, Harmat Kiadó, 2024.

9 GOLDENBERG, H. & I.: *Áttekintés a családról*. Budapest, Animula Kiadó, 2008, 132–192.

10 OLSON, H. David: *Circumplex Model of Marital & Family Systems*. <http://agecon.uwyo.edu/erural-families/ERFLibrary/Readings/CircumplexModelOfMaritalAndFamilySystems.pdf> (Letöltés ideje: 2026. június)

ELSŐ FEJEZET

A családi életciklusváltások ma

A családi életciklusváltások a gyermek/ek életkora szerinti külső és belső hatások mentén határozzák meg a családi szerepek jelentőségét és ezzel a kapcsolatok formálódását.¹¹ Életkora és feladata szerint minden családtag végigjárja élete során a „gyermek-szülő-nagyszülő” skáláját, személyisége, tudatossága szerint hozzáad – vagy hiányával jelez – valamit a család egészének folyamatos változásában. A családi szerepek sérülése, a posztmodern kor minden korábbi értéket megkérdőjelező társadalmi hatása és relativizálása azonban e változások között magára hagyja a különböző nemzedékeket.¹² Ezzel jelentősen befolyásolja a család megküzdési stratégiáit, csökkenti a személyes kompetenciaérzést. Az életciklusváltások így a normatív krízisekből könnyen paranormatív krízisekké lesznek, ahol külső segítségre is szükség lehet.

Családi ünnepek kiemelkedő jelentősége

Ennek egyik legnyilvánvalóbb változása a családi ünnepek körüli zavar. Egyre inkább átveszi a hagyományok helyét az aktuális trendek mentén való ünneplés. Az egyházi ünnepek helyett síelés és nyaralás vár a családokra karácsony-újév fordulóján, az ünnep lényegének megélése helyett „élménylavinával” árasztva el a családtagokat. Ezek az „ünnepek” nem töltenek fel, mert nincs gyökerük, a legtöbb családtag inkább elfárad – bár kikapcsolódik – az utazások szokatlan körülményei között.

80 évvel ezelőtt a társadalmi változások hozták magukkal a karácsony helyébe a fenyőünnepet, Miklós püspök helyett a Téliapót. A „Mikulás hozta” ajándékok a „levél a Jézuskának” kérései, a „húsvéti nyuszi” bevezetése mind-mind megzavarták a családok korábbi ünneplését, sokféle gondolkodásmód, hitvilág keveredett az ünnepekben. A gyermeki titkok lelepleződtek, az ünnepek öszszejövetelekké silányodtak, ahol elmaradt a templomi, vallásos háttér ismerete, s így a „rendbetétel” igénye is. De az egyszerűbbnek tűnő névnap és születésnap ünneplése is eljelentéktelenedett, mert nem az együttlétről, hanem az ajándékok egyensúlyáról szóltak, amiben nehéz volt eltalálni a megfelelő mértéket. A töredezett családi kapcsolatokban pedig valamelyik fél távolmaradása fájdalmas volt mindkét oldalról, és még inkább hiányzott a jelenlét varázsa, a találkozás megismételhetetlen ajándéka.

A kikényszerített politikai „ünnepek”: a tavasz három ünnepe és az őszi szovjet politikai jeles napok össznépi ivássá, harsány sörözéssé és „virslis vurstlivá”

11 Az eredeti modell: HILL, R. (1964) szociológiai szempontok szerint, majd HALEY, J. (1973) elsősorban a belső hatások és a külső tényezők hatását, később CARTER, B. & MCGOLDRICK, M. (1989) a horizontális és vertikális stresszorok szerepét vizsgálta.

12 TARI Annamária: *Üresre töltve*. Budapest, 21. Század Kiadó, 2025.

változtatta a családi együttlétek meghittségét. A kötelező jelenlét, a meghamisított ideálok megváltoztatták a nemzedékek értékeit, s az ezekért feláldozott családtagok életéről, történeteiről még csak mesélni sem lehetett. A „múltat végképp eltörölni” vágyó indulat elvágta a természetes növekedéshez szükséges támasztó és tápláló gyökereket, és egymás ellen uszította a munkahelyi, de a családi kapcsolatokat is.¹³ A lelki örökségek megváltoztak, sok esetben az áldásból átkokká, az értékesből teherré lettek. Erről ír már 1992-ben Losonczy Ágnes: „Ha a család valóságos képességeiről tanúságot akarunk hozni, akkor elegendő a korábbi évtizedeket megvizsgálni: mit akart a társadalom hivatalos elképzelése a családdal elérni és mi történt valójában. (...) A szocialista rendszer ideológiájában és gyakorlatában tudatosan családellenes volt.”¹⁴

A keresztyén egyház azonban nem csupán néhány évtized lelki örökségét, hanem több száz éves tradíciót hordoz. A kétezer éves történelmi valóságban többször kikristályosodott, hogy mi az, ami elmúlik, és mi az, ami megmarad. Mi az, amit most is tovább lehet adni, és mi az, amit elsöpört a társadalmi változások sora. Az ember változatlanul kapcsolatait által él, kapcsolatait által formálódik. Az ünnep a családi kapcsolatok felelevenítésének, tisztázásának és lehetséges gyógyulásának tere. Ezért családi ünnepeket – az életciklusváltásból következő ünnepi lehetőségeket is – meg kell és meg is lehet erősíteni.

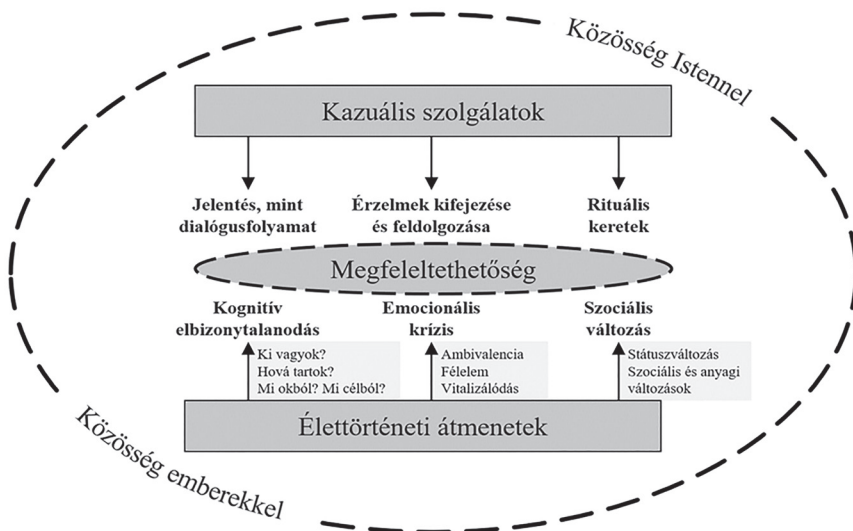
A családi ünnepek egyszerre szólnak valami állandóról és valami változásról – egy olyan közösségbe ágyazva, ahol négy-öt nemzedék van jelen: a gyülekezetekben, ahol az állandóság és a változás lehetősége maga az élet. A családok családjá – ez a nagyobb közösség még/már sok mindent látott. A sok száz éves padok sokféle sorsú embert elhordoztak. A találkozás a templomban a múlt és a jövő között egy lehetséges jelen időben mehet végbe. Ulrike Wagner-Rau különleges ábrája mélyebben megvilágítja ezt a működést.¹⁵ A gyülekezet a beérkező családok számára lehet – mindezek tudatosításával és figyelembevételével – az „áldás tere”.

A következő oldalon szereplő ábra jól mutatja azokat a kapcsolópontokat, ahol a lelkipásztor a maga értő odafigyelésével és a közösség a maga imádkozó jelenlétével Isten előtt tudja a formálódásban lévő családot, továbbmutatva a normatív krízis emberi dimenzióján. Ennek legszebb formája a „Mi Atyánk...” imádsága, mely azonnal a közös Isten előtt állás lehetőségét adja: *Coram Deo* – ahogy a régiek mondták. „*Az ember mindig mások kezét fogva áll Isten előtt és egyszermind mások kezét fogva mindig Isten előtt áll.*” (Hanneke Meulink-Korf)

13 FODORNÉ NAGY Sarolta: *Történelmi lecke*. Budapest, Open Art Kiadó, DRE, 2006.

14 LOSONCZI Ágnes: Családerősítő és gyengítő folyamatok a mai társadalomban. In: *Reményünk a család*, A II. Családkongresszus előadásai, Budapest, Nagycsaládosok Országos Egyesülete kiadása, 1992, 15.

15 WAGNER-RAU, Ulrike: *Segensraum*, Stuttgart, Kohlhammer, 2. Auflage, 2008, 182. (saját fordítással formált ábra)

Tanulmányom egyik legfontosabb szempontja, hogy az embert ne önmagában lássuk, próbáljuk segíteni, érteni – mert nem érthető meg önmagában –, hanem családjá, környezete szélesebb összefüggésében. Ezért egy olyan fogalom bevezetését javaslom, mely lehetőséget ad az ember valóságának – családi rendszerben való működésének – bibliai alapokon való mélyebb megértésére. Ez a családteológia fogalma.¹⁶

MÁSODIK FEJEZET

Családteológiai alapvetések

„A család az első természeti közösség, sőt primer formáció az emberi életben, amely nélkül semmi más közösség nem lenne lehetséges. A család előbb volt, mint az egyház, s mint ilyen, Isten teremtségi ordinanciájának, egyik legtitokzatosabb alkotása.”¹⁷

A családteológiai alapvetések mintegy összefoglalják a bibliai emberképet – annak személyes és közösségi együttállásában. A folyamatosan áradó információk, vélemények között érdemes megtalálni az örökérvényű, mindig érvényes, s minden emberre vonatkozó igazságként kimondható állításokat:

1. Az ember nem egyedülvalóságra, hanem Istennel és emberekkel való kapcsolatra teremtett, ezek által meghatározott lény (imago Dei). Sza-

16 FODORNÉ ABLONCZY Margit: *Családpasztoráció*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2022, 36–53.

17 SEBESTYÉN Jenő: *Református etika*, Budapest–Gödöllő, Iránytű Kiadó, 1993, 241.

- badságot kapott e kapcsolatok ellen és ezekért is tenni (posse peccare et non peccare)
2. Isten nem hagyta magára a bűnös embert. Szövetségi ígérete átível ez-redéveket, egybefog nemzedékeket. A család/háznép Isten áldásígéretének hordozója – annak minden tagja számára, mert Isten irgalmassága ezerziglen ad lehetőséget számukra. A bűn valósága miatt azonban (non posse peccare) Krisztus váltsága nélkül kapcsolatainkban csak törede-zettségek élhetjük meg.
 3. A család/háznép szoros összetartozásának felelőssége, hogy egymásról gondot viseljenek. Isten parancsai jelzik ezeknek a kapcsolatoknak a rendeltetését, de egyben veszélyeztetettségét is. A nemzedékek közötti kapcsolatok gyógyulása megvalósulhat, ha a vérségi kötelékek Krisztusban hitbeli kötelékekkel fonódnak össze (posse non peccare).
 4. Isten családjaként, a krisztocentrikus gyülekezet önértelmezésében a szeretetben való összetartozás kiemelt jelentőségű. Ennek kifejeződése a testvéri, nemzedéki kapcsolatok rendezhetősége a kazuáliák helyzetében. Ez a közösen megélt ünnepek-tapasztalatok-élmények gyógyító tere, mely előremutat a mennyei közössége (non posse peccare).

A családteológia jelentősége a család védelme szempontjából

Ez a négy tétel részleteire bontva az elvi igazságok mentén cselekvésre kell, hogy késztesse. A gyakorlati teológia egy másik látószög megértésének, a – pszichiátria világából érkező, de a keresztyén alapigazságokkal jól összhangba hozható – relacionális etika valóságának egyedi dimenziójában kap jelentőséget. Ez a szemlélet-mód egy olyan 20. századi tudós¹⁸ megfogalmazásában született meg, aki maga köré gyűjtve a kor szakembereit – ezek között a keresztyén egyház képviselőit is – egy *belső igazságosság és jogosultság* alapján közeledett az emberhez, hozzá téve ennek speciális többgenerációs mechanizmusát is, amelyben pl. a nagypapa élete, s annak megoldatlan traumái továbbadódnak a következő generációnak. S a három-négy nemzedéken át hordozott, feldolgozatlan fájdalom, a kibeszélhetetlen megalázottság és a szégyen minden terhe éket vert a nemzedékek közé. De azt is meglátta, hogy a „lojalitás” működik még a működésképtelen családokban is. Családterápiás ülésein minden esetben „többirányú elköteleződéssel” képviselte a jelen nem lévők érdekeit is. A rendszerként működő család minden esetben az egyensúlyra törekedett, a „fekete bárány” – szakmai nyelven: a páciens – tünetei visszamutattak az egész család kapcsolati problémáinak egyszerűsítésére, amellyel könnyebb volt egy „rossz családtag”, mint egy „rossz család” gondolatának hordozása. Az általa felajánlott fogalmi rendszer, a relacionális etika a felelősség köré épül. Értékekről, érdemeikről és terheikről szól transzgenerációs összefüggésben. Azt feltételezte, hogy mindezen etikai működési törvényszerűségeket inkább fel-

18 BÖSZÖRMÉNYI-NAGY, Ivan – SPARK, G.M.: *Láthatatlan lojalítások*. Animula Kiadó, Budapest, 2018.

fedeztetni kell, mintsem megtanítani a családoknak. Inkább tudatosítani és megfelelő kérdésekkel és tanácsokkal ellátva a többiekért is jelen lévő családtagot.¹⁹ Nem csupán az egyén múltbeli felelősségvállalása, hanem a jelen körülmények között a jövőért érzett felelősség érdekében is. Minden családtag felelős a maga döntéseiért és tetteiért – de egyben felelős a másik felelősségéért is. Ez a közösségben egyfajta „megosztott felelősséget” jelent. Részleteiben a szó magában foglalja a felelősségvállalás helyét és mibenlétét is:

FEL – felnézve, felülről, a felnézést segítve jelen lenni. Ennek első, utolsó és egyetlen valódi tere az IMÁDSÁG. Istentől kapottan viseljük a felelősség terhét a másikért, ezért valójában mindig egyértelmű, hogy a másik Istené, Ő az, aki tud valamit kezdeni a másikkal, aki képes megváltoztatni, magához hívni. A felelősségünk, hogy ennek ne legyünk akadálya.

FELEL – Isten előtt felelünk a másikért, s a másik előtt felelősen vallunk Istenről. Felelünk egy hívásra, amikor gyülekezeti tagok leszünk, mert Isten vezet hozzánk embereket. De felelünk egy meghívásra is, amikor valaki bizalmat ad nekünk, hogy felfedje előttünk élete nehézségeit, kétségeit, félelmeit, csalódásait, örömeit. MEGBÍZHATÓSÁGUNK a felelet, hogy sose lépünk Isten helyébe (bálványként) a másik szemében, hanem mindig kettejük egymás felé vezető útját segítsük. Legyünk jó tükrök a másik számára (tisztá, nyugodt víztükör), amelyben saját és Isten arcát egyaránt felfedezheti.

FELELŐS – a legalázatosabb teher, melyet a másikért vállalunk. De ebben a legfontosabb mégis, hogy felelős vagyok az ő felelősségéért. Úgy kell súlyoznom, hogy a felelősség, amelyet az ő bizalma ébreszt bennem – visszakerüljön az ő vállára a saját életéért. Úgy legyek felelős érte, hogy meg tudjon állni a maga lábán, hogy majd „ne legyen rám szükség”. Ő és Isten úgy találkoznak, hogy abban csak annyi legyen az én részem, amivel Isten bízott meg a másikért.

FELELŐSSÉG, mely közös – az egész gyülekezeté –, hogy részesévé váljunk Isten munkájának, aki ki akarja formálni a gyülekezetben az ő arcát, s közben megérteni alázatosan, hogy mit akar Isten a konkrét családdal. „Megosztott felelősség” alkalma minden kazuália, mert a keresztyén hit személyes, de nem magányos hit. Nemzedékről nemzedékre jutott el hozzánk, s csak így adható tovább is.

A relacionális etika²⁰ alapfogalmai messze vezetnek, a folytatásban csak azokat a releváns, cselekvésre ösztönző fogalmakat emelem ki, amelyek a kazuális szolgálatok keretében és a családok segítésének összefüggésében figyelembe vehetők és figyelembe veendőek:

19 MICHELSEN, May – MULLINGEN van, Wim – HERMKENS, Leen (szerk): *Összetartozásban. A kontextuális segítségről*, Kolozsvár, Exit Kiadó, 2010. 21–99.

20 BÖSZÖRMÉNYI-NAGY Iván: *Kapcsolatok kiegyensúlyozásának dialógusa*. Budapest, Coincidencia Kft. kiadása, 2001.

„Az ember mások *kontextusában* él, ugyanakkor ő maga is kontextus mások számára.”

„Az identitás nem a másik önmagammá redukálása, sem önmagunk másik emberrel való azonossá tétele, hanem az identitás különleges kiválasztás, hogy önmagam legyenek *jól meghatározott* mások között.”

„A felek beléphetnek a *párbeszéd* ama területére, mely lehetővé teszi számukra saját feltételeik meghatározását (önmeghatározás) és a családtagok felételeire való válaszadást (önértékkadás).”

„Kölcsönösen jelen lenni egymás számára, egymásra számítani. Az *adás-elfogadás* mérlege segít a megbízhatóság emlékeinek és maradványainak feltérképezésében és összegyűjtésében.”

„Az *elismerés* annak kimondása, hogy tudom, mit élt át a másik, s annak kimondása, hogy észrevettem, mi mindent tett azért, hogy annak következményeit megváltoztathassa.”²¹

Ezek a fogalmak – kurzívan kiemelve a sajátosan relacionális etikai fogalmakat – kifejezetten a beszélgetés, párbeszéd köré szerveződnek, amelyeket a családokkal találkozó szakember gyakorolhat, és tudatosíthat a családtagokban. Ezt Böszörményi-Nagy Iván „magültetésnek”²² nevezi, ami magában hordozza azt a képet, hogy amit a másiktól jól kérdeztünk, amit a másiknak elmondtunk, amit a másikkal mi magunk gyakorolunk, az – a maga idejében – a másik életében „kikel”, és kapcsolatokat és életet formál. Így a bizalom felébredése, a megbízható párbeszéd formálódása, s a kreatív képzelőerő egyfajta transzgenerációs kiegyensúlyozódásra is adhat alkalmat.

HARMADIK FEJEZET

A kazuáliák mint a család testi és lelki védelmének alkalmai

Mindezen „oszlopigazságok” elfogadásával az elvi lehetőségeket át lehet vinni a gyakorlatba, amikor a családok a kazuális szolgálatok miatt érkeznek a keresztény közösségekbe. Ezen „családi ünnepek” kiemelésével a családgondozás folyamatát vizsgáljuk meg a továbbiakban.²³

21 Az idézett mondatok: Kiss Jenő: A kontextuális lelkigondozásról dióhéjban, *Embertárs* 2018/1., 3–9.

22 Böszörményi-Nagy: *Kapcsolatok*, 315–317.

23 MORGENTHALER, Christoph: *Systemische Seelsorge*, Impulse der Familien- und System-therapie für die kirchliche Praxis, Stuttgart, Kohlhammer, 6. Auflage, 2019. 184–201.

A keresztség

Elsőként a keresztelezésről mint Krisztus életközösségébe való meghívásról legyen szó – kifejezetten arról, hogy hogyan lehet családformáló, családösszetartó ereje ennek az ősi rítusnak. Maga „a keresztelezés szokása” is egyfajta „transzgenerációs lelki örökség”. Miért is hozzák a családok gyermekeiket a templomba, holott közülük legalább 80% nem gyakorló egyháztag – sőt a kérdésre, hogy „mit jelent a családnak a keresztelező”, csak általános közhelyeket tudnak megfogalmazni, vagy éppen valamely babonával egyenértékű mondat hangzik el: „Mert akkor jobban fog aludni a gyerek”. Hogyan jut el a beszélgetés ilyen helyzetben ahhoz, ami a családoknak valóban segít? Jelen vizsgálódás a család védelme szempontjából sorra veszi a keresztelezés körüli szolgálatokat.

A keresztség a keresztyén élet alapja. Nem egyházi rítus csupán, hanem szentség, sákramentum.²⁴ Befogadás Jézus Krisztus, s az Őt képviselő gyülekezet közösségébe. A család, aki a keresztelezőt kéri, legtöbbször keveset ért ebből, inkább a megélt történet foglalkoztatja: az anyaság vállalása, a szülés sajátos eseménye, a gyermek születésének körülményei, a családban történt változás – szerepekben, időben, jelentőségben. Ezért a keresztelezői felkészítés, a család meghívása a gyülekezet közösségébe sokkal fontosabb egy udvariassági gesztusnál. „A keresztelezés előkészítése (...), a szentségekhez kapcsolódó lelkipásztori munka akkor válik hatékonyrá, ha egyszerre képes figyelembe venni a szülők aktuális élethelyzetét, pszichológiai szükségleteit, spirituális érzékenységet és közösségi kapcsolódásait.”²⁵ Több beszélgetésre is szükség van. Leginkább egy-egy megfelelő/értékes/továbbmutató kérdés feltevésével lesznek a keresztelezési felkészítő alkalmak élet-szerűek: egy része a családi élet változásáról kell, hogy szóljon – mint normatív krízisről –, amelyben a feleségből anya, a férjből apa lesz, s ezzel egy időben a valamikori anyából nagymama és apából nagypapa. Már maga ez a változássor olyan átrendeződést igényel, amelyet tudatosítani érdemes. De a megélt történet is fontos: hogyan is várták és fogadták ezt a gyermeket? Milyen nevek forogtak a gondolataikban és miért? Hol jelent meg a félelem és a veszélyérzet a születés pillanataiban? Van-e bizonytalanságuk szülői szerepükben? Mi a keresztszülő jelentősége a gyermek és a család életében? Milyen időtartamra köteleződik el egy keresztszülő?²⁶

Egy második keresztelezési beszélgetés segít a helyszínen való eligazodásban – a templomban. A keresztelezés előtt ki kell próbálniuk, hogy milyen ott állni, ülni, hogyan kell a gyermeket biztonságosan a keresztség alá tartani. Mit és hogyan kell mondani, s mi mi után következik a liturgiában. Jó, ha látnak egy keresztelezőt

24 CZÖVEK Tamás: *A keresztség*. Budapest, KIA Kiadó, 2015.

25 FERENCZ Zoltán József: A keresztség lelkigondozói dimenziói, *Embertárs*, 2025/3., 305.

26 SIBA-ROHN Hilda: Áldás útján – A kontextuális lelkigondozás lehetőségei a keresztelezői beszélgetésben és szertartásban, *Embertárs* 2018/1., 72–93.

a saját gyermekük keresztelese előtt. Az emberi feszélyezettséget oldja az emberi hang, az idegenséget az otthonosság.

Egy harmadik beszélgetés is szükséges, mely az imádság és hitvallás megbeszélésének alkalma lehet. Erre még akkor is szükség van, ha a család rendszeresen templomba járó, mert a megfelelés szorongása az ő részükről még inkább jelen van. Az imádságról úgy is kell beszélgetni, mint ami a gyermek nevelésének mindennapos szükségessége: az esti altatástól az anya nyugalmaig, hogy mindent megtett, amit megtehetett, s Istenre bízhatja gyermekét.²⁷

A keresztség jelentőségéről is külön kell beszélgetni, hogy valamit megérezzenek abból a titokból, amely abban a kifejezésben van: „Krisztusban lenni”, s hogy a gyermek innentől „keresztyén”, azaz Krisztushoz tartozó, Krisztus követője, azokkal együtt, akikre Isten rábízta őt. Sokszor a szülő gyermekével együtt tanulja azt, amit előtte hosszú évekkel még maga sem vett annyira komolyan. De ahogy a szülésnél, a keresztelelnél is élet-halál kérdésről van szó.

Keresztelés mint liturgiai alkalom

Egy istentiszteletre hívjuk a kereszteleős családot. A liturgiai alkalom keretében egy közösség részeként lehetnek jelen. A kazuáliák valójában az egész gyülekezet ünnepi alkalmain és jelenlétében történnek. A liturgia fontos eleme a bevonulás és kivonulás – bejöttünk Isten elé, és máshogyan megyünk ki, mert valami történt velünk és bennünk. Történik valami különleges: a gyermek fejére vizet öntenek. Különböző szimbólumok mentén, Isten Igéje vezet minket annak a megértésére, ami nem az értelem, hanem a hit kérdése.²⁸

A kereszteleés nem csak a lelkész felelőssége – és nem lehet csak a családé. A kereszteleés, a keresztség egyetemes jel. Minden keresztyén ember részese ennek. Ezért a gyülekezet is fogadalmat tesz. Tanúként van jelen. Együtt mondja a hitvallást. Emlékeztető jelet ad át: egy kereszteleős keszkenőt. Köszönheti a családokat valamely tagja által az istentisztelet liturgiai keretében énekek, majd a szertartás végén megszólítással. Hívogathatja a családokat más alkalmakra is. Ezek a természetes gesztusok az eredeti transzgenerációs lelki örökség részei, ahol a nagycsalád befogadta a kiscsaládot. Ahol segítések formálódtak, ahol a keresztszülőség intézménye valamikor egy egész falut adott egy gyermek felnevelésére.

A liturgia része kell legyen, hogy megemlékezzünk, s emlékeztessünk a korábban – előző vasárnap – kereszteletekre. Ez a család, a gyermek nevét ismerőssé teszi az imádkozó gyülekezeti tagok számára. A jelen lévő család is biztos lehet benne, hogy ők sem csak egy vasárnap „szerepelnek” a templomi liturgiában. De lehetőség van az emlékeztetésre más módon is, ilyen lehet a „keresztség ünnepe” – amikor a kisgyermekes családok meghívása és újra való megerősítése történik éven-

27 FODORNÉ ABLONCZY Margit: *Isten előbb szeretett minket*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2011.

28 HÉZSER Gábor: *Pasztorálpszichológiai szempontok az istentisztelet útkereséséhez*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2005, 102–117.

te újra, egy közös áldással. A templom terében örömmel fogadva és megerősítve a kisgyermekes családok keresztelestől szóló döntését, segítve beilleszkedésüket.

A keresztelest után

A keresztelest után a család támogatása tovább folyhat. Ilyen lehetőség a „Baba-Mama körök” kialakításának gyakorlata a gyülekezetekben. Misszióként is lehet rá tekinteni. A kisgyermekes anyuka keresi a legmegfelelőbb „anyai” viselkedést, s a legjobbat gyermeke számára. Az információáradatban nehéz megtalálni azt a belső hangot, amely eligazíthat. Egy őszinte légkörű női körben fellelőzhet, ahol megvallható a sikertelenség, a megfáradás, de akár a gyermekágyi depresszió mélysége is. S ahol erőt és bátorítást is kaphat, és támogató kezekre találhat a megújító egymásra csodálkozásban – Isten jelenlétében.

A keresztelest tehát nem önálló alkalom – hanem egy hosszú folyamat része. Ahogyan a gyermek növekedése és a család formálódása sem a születés eseménye csupán. Az egyszeri történés és az arra való emlékeztetés valójában az emberi élet értékeinek megőrzése. Az ünnepek úgy lettek az egyházi év részévé, hogy Jézus Krisztus életének, halálának, feltámadásának történéseit minden esztendőben megünnepeljük, „Az egyházi év »Krisztus-prédikáció«, másrészt a Szentháromság Isten művéről vall e világ kontextusában. Képes hordozni és kifejezni rítusaink és ünnepeink által öntudatunkat.”²⁹ Ez a közös meghatározottság jól követhető. Éves felbontásban a keresztyén tranzgenerációs értékeket továbbadó egyházi bölcsőde és óvoda keresztyén nevelésének alapját is az egyházi év rendje adja. Ezek az intézményi keretek semmit sem garantálhatnak – mindig a személyes és a közösségi kapcsolatok a meghatározóak. Ezért fontos a hitoktatás lehetősége, ahol a család, az intézmény és a gyülekezet közösen találhatnak alkalmakat arra, hogy a gyermek otthonra találjon egyházunkban. Az egyház krisztusi megbízatása, hogy a gyermekeket tanítsa (Mt 28,18–20). Ezért később az iskolai hitoktatás – a maga természetességében – vonatkozik a megkeresztelt gyermekekre. Érkezzen meg ebben a folyamatban minden fiatal a konfirmációhoz személyesen. A konfirmáció erőforrás lehet a „korosztályos csoport” különleges működésében. Mély meggyőződésre juthatnak a saját hitvallás megfogalmazásában, de a konfirmáció lehet a család Isten előtt való „együtt” megállásának alkalmak is. Hiszen valamikor a szülő tett fogadalmat a gyermek nevében. A gyermek most – hitben felnőtté válva – magára vállalhatja az Isten előtt való életrendezés és a megújított szövetség szentségét: az úrvacsora közösségében. A család egésze is együtt élhet az úrvacsora lehetőségével. Ennek ünnepélyes formája adhat alkalmat arra, hogy őszintén beszéljenek az Isten előtti felelősségről – ki mit kell, hogy kimondjon, mit kell megerősítsen, mit kell abbahagyni.³⁰ A lelkes családlátogatása a konfirmáció előtt ezt a meghívást kell, hogy hangsúlyozza. Szülői evangelizációs esteket

29 PAP Ferenc: *Az egyházi év*, Budapest, KRE – L'Harmattan, 2016, 15.

30 FODORNÉ ABLONCZY Margit – BÖLCSFÖLDI András: *Családi ábítatóskönyv*. Budapest, Dunamelléki Református Egyházkerület, 2011, 135.

is érdemes szervezni, ahol a liturgia, a szimbólumok magyarázata mellett a gyermek felnőtté válásáról is szó kell essék. A lelki köldökzsinór elvágása tudatos készülődés arra, hogy a fiatal az önállóság felé halad. Testi, szexuális érése már megtörtént – emellé a spirituális tartást adhatja meg a konfirmáció. Lelkileg, érzelmileg még hosszú folyamat áll előtte, a társadalmi mértékek szerint is évekbe telik, mire felnőttnek tekinthetővé válik. A „négydimenziós növekedés” a gyermek egészséges felnőtté válásának útja.³¹

Mitől lesz ünnep a keresztelés-konfirmáció a családban? Amitől minden ünnep ünnepé válik: a felkészüléstől, a várakozástól, a lelkünk rendbe szedésétől. Mert az ünnep nem a vendéglő minőségén múlik, ahova a család elmegy, s nem az ötfogásos ebéden, amelyet a nagymama bevállal – hanem az egymásra szánt időtől, a figyelemtől, a közös emlékektől és a közös élményektől.³² S ehhez kellenek a csendek, kellenek a szavak, kellenek történetek, kellenek színek, ízek és dallamok, köszönések és ölelések, és akár játékok is. Érdemes mindezeket újratanulni egymástól – újratanítani a gyülekezet közösségében –, hogy mire a gyermekből felnőtt lesz, már vihessen magával új szokásokat alapozásul a saját családjának jó működéséhez.

Házasságkötés

A kazuáliák közül az esküvő a legkevésbé igényelt egyházi szertartás. A mai párok ugyanis leginkább nem az ismert vagy kevésbé ismert családtagokkal kívánják ünnepelni döntésüket, hanem a kortársaikkal. Az egyházi szertartás sokaknak idegen, s nem kívánnak hosszabban elköteleződni – csak amíg a szerelem kitart. Ezért a házasságok megáldásának szokása egy új gondolkodásra hív: tanítás a szexualitásról, párkapcsolatról, önismeretről. Mert nem elvárás a régi formák megtartása, melyek már szüleiknél sem működtek. Önmagában a templomi esküvő, a kimondott – talán nem is igazán értett – fogadalom nem őrzi meg a kapcsolatokat. Az idealizált házasság intézménye már a gyülekezeti közösségekben sem fenntartható. Ezért tanítani kell a házasságról, a két ember együttműködéséről. Egy ilyen *tanítási folyamat* – a család védelmére – csak hosszabb távon sikeres. A mai gyerekek 30%-a egyszülős családban él. Mintái erre vonatkoznak, a tapasztalatai alapján a párkapcsolatok csak a filmekben működnek. Egy kezdeményezés jól mutatja, hogy a „házassági felkészítés” a gyermek születése előtt 9 hónappal kell, hogy kezdődjön – az édesanyjának, a családnak a tudatos nevelésével. Nagy segítség ebben a CSÉN, a Családi Életre Nevelés korai programja.³³

31 A Lk 2,52 alapján Jézus „négyféle növekedésének” figyelembevételével, amely a WHO egészséges személyiség BPSS modell meghatározásával is összhangba hozható. 2006-tól világszinten, magyarul 2013-tól: ANDREJKOVICS M. – GASPARIK É. – BOKOR P. – FRECSKA E.: Az orvoslás és a pszichoterápia új paradigmája, *Pszichoterápia*, 2013/22., 93–99.

32 ASSMANN, Jan: *A kulturális emlékezet*. Budapest, Atlantisz Könyvkiadó, 2018.

33 KOMLÓSI Piroska (szerk.): *Családi életre és kapcsolati kultúrára felkészítés*. Budapest, KRE – L'Harmattan, 2014.

Jegyesbeszélgetések

Bár a házasságkötésre készülő fiatalok nem igénylik az elköteleződést, de igénylik a beszélgetést. Különösen a rájuk figyelő, őket meghallgató felnőttel. A párok bejelentkezése a házasságkötés megáldására ezért már évek óta, több gyülekezetben is egy hétvégés alkalom megszervezésében valósul meg. A több pár együttes elvonulása jó hatással van azokra a metakommunikatív jelzésekre is, amelyek más pároktól érkeznek. A páros és a közös beszélgetések váltják egymást.³⁴ A kérdések és válaszok azokon a pontokon fogalmazódnak meg, ahol a korábbi tapasztalatok alapján a legtöbb párkapcsolat működésképtelenné vált az elmúlt évtizedekben: konfliktuskezelés, após-anyós problémakör stb.

A genogramok feldolgozása

A házasságkötés – mai gondolkodás szerint – már nem két család összefogása a gyerekek érdekében, hanem két önálló ember vállalása. Mutatja ezt az is, hogy későbbi életkorban, szerelemalapú és működő párkapcsolatban jönnek jegyesfelkészítésre. Az esküvő költségeit legalább felerészből a fiatal pár vállalja, az esküvői vendégcsereg fele már a barátokból áll. Mégis mindketten egy nagyobb család rendszeréből érkeznek. Akkor is hordozzák ennek minden terhét, ha nem tudnak vagy nem akarnak tudni a rokonokról. A tranzgenerációs lelki örökségek nagy hatással vannak a fiatal pár döntéseire, viselkedésére, értékrendjére – legtöbbször azonban ezeket nem tudják. Amikor egy genogram készül,³⁵ a beszélgetés során a fiatal pár előtt kirajzolódik a saját és a másik családjának többnemzedékes története. A párkapcsolatok fordulatai, a családok formálódása a történelem színpadán. Vajon miért éppen azt a férfit-nőt választotta? Mi az, ami a családban ismétlődésként van jelen? Hogyan lehet valamit megváltoztatni, ami ellehetetlenült valamelyikük családjában?

Házasságkötési liturgia

Egy különleges alkalom, amikor a lelkipásztor a párral a templomban készül a fogadalomtételre. Ez a „próba” sokszor meghatározó a továbbiakra nézve is. Minden elbicsaklott szó, minden mosoly és könny fontos hangsúlya lehet a párkapcsolat évtizedeken át emlegethető megőrzésének. A fogadalom szövege ősi. Sok nemzedék mondta el már az úrasztala előtt. Ez is része annak a tranzgenerációs örökségnek, melyet akár a szüleik, nagyszüleik, dédszüleik is megfogadtak. A fiatalok azonban már látták, tapasztalták, hogy mindez mire elég. Ezért józanabb elhatározások születnek, hiszen az előző generációk más lehetőségekkel indultak, ezek a fiatalok több kérdésben kezdek újat. Vajon képesek lesznek-e rá? A változás igényének tudatosítása csak az első lépés. A konkrét döntések helye

34 *Házaskurzus*, Alpha International, Budapest, DePress Nyomdaipari Kft., 2021.

35 HÉZSER GÁBOR – KRASZNAY MÓNICA: *A rendszerszemléletű családkonzultáció és család-lelkigondozás kézikönyve*. Budapest, Harmat Kiadó, 2026, 243–251.

lehet a „szent hely”. A változás kulcsa lehet: az ünnep emelkedettsége, amikor az ember kilép önköréből, és belép a közös spirituális erőterbe, Isten jelenlétének valóságába, akinél nincs lehetetlen. A vele való találkozás mindig részesedés az ő szabadító munkájában. „A szent hely és a szent idő tehát emberi szükségre adott válasz, ugyanis az ember számára fontos és szükséges, hogy az ünneplés érezhetően elkülönüljön a hétköznapiól.”³⁶ Erre a történetek útján ismerhetnek rá, és maguk is ennek a történetnek részeseivé lehetnek az ünnep pillanataiban. Ennek elmesélése, megőrzése az, ami később életrevalóságra formálja a házasságot. A házasságról úgy nyilatkozik a Biblia, hogy az „felette nagy titok”.

A házasságkötés liturgiája a bevonulás módjától (szülőkkel, ketten, lelkész vezetésével...) más és más a jelentőséggel bír a család számára. Melyik oldalra ül a menyasszony családja? Kinek köszöni meg a fiatal pár a neveltetést? Ki felé fordulva tesz fogadalmat a vőlegény? Mennyire vesz részt a család a liturgiában? Jelen van-e a gyülekezet ezeken az alkalmakon? Esküt vagy fogadalmat tesznek? Ki mit mond egy ökumenikus esküvő keretében? Melyik liturgiai szimbólum segít leginkább a történetek komolyan vételében?

Házaspáros alkalmak – házasság hete

A házasság stabilitása és minősége azonban további támogatást kíván. E kettőt jól meg lehet különböztetni: „A stabilitás a házasság tartósságára vonatkozik és objektív tényező, míg az elégedettség a házastársak házasságról kialakított véleményét és érzéseit tartalmazza, vagyis szubjektív.”³⁷ Mind a szubjektív, mind az objektív szempontok meghatározóak lehetnek, de a válások magas aránya, s a már két-, háromnemzedékes töredezettség miatt a házasság gondozás minden gyülekezet közös ügyévé kell, hogy váljon. Az évenként egy hétre összegyülekező párok a Házasság hetén, vagy az ifikből kinövekedett Házaskör legfontosabb feladata az őszinte légkör, a kapcsolatok megerősítésének kialakítása és megtartása. A gyülekezeti közösségben jó, ha a legszélesebb réteg a 30–50 évesek nemzedéke.

Klasszikusan azt lehet mondani, hogy a házasságban az „együtt töltött idő” az egyik legfontosabb faktor. Van, aki azt mondja, hogy hetente egy óra, havonta egy nap és évente egy hét szükséges ahhoz, hogy a kettesben töltött idő újra meghítten kötelezze el a házaspárokat egymás iránt. De része lehet egy külső ember által vezetett „páros lelkigondozás”, mert mindkét félre nézve kihívás, hogy egy életen át hűségesek tudjanak maradni. Az együtt maradás nem pusztán elvárás, sokkal inkább figyelem és tetterekészség, mert nem lehet előre kiszámítani, mi lesz holnap. Azonban sok mindent lehet tenni azért, hogy legyen holnap.

A házasság különleges érték. Elsősorban, mert a Biblia első oldalain Isten magának tartja fenn a jogot, hogy társat adjon, teremtsen Ádámnak. Akivel „egy

36 SZÁSZNÉ LÁZÁR Eszter Csenge: Ünnep, mint lelki betöltekezés. In: *Lelki éhség* (szerk.: Siba Balázs, Szabóné László Lilla, Lányi Gábor), Budapest, Kálvin Kiadó, 2021, 197.

37 HORVÁTH-SZABÓ Katalin: *A házasság és a család belső világa*. Budapest, Semmelweis Mentálhigiéné Intézet – Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány, 2007, 38.

testté” lehet. Ez a monogámiát jelenti, de az Ószövetség történetei között a többnejűség sem volt szokatlan. Az Újszövetség, különösen Pál leveleiben előnyben részesíti az egynejűséget, de nem kizárólagos jelleggel. A keresztyénség körében azonban az elmúlt kétezer évben ez a rend érvényesült. Ma, amikor az elváltak újrահázasodhatnak, kicsit hasonló a helyzet, mint a bibliai időkben a feleségek vételkedése. Nem könnyű elváltaknak egy közösségi térben, akár egy templomban is együtt, s mégis külön megmaradni. Itt már a lelkipáztornak fel kell vállalnia, hogy olyan igeszakaszokat is magyarázzon, amelyek nem szépek vagy nem kellemségek, amelyek nem ideális családokról szólnak, hanem a házasság buktatóiról. Mert a családi kapcsolatok nem maradnak ugyanazok. Ami él, az változik. Ahogyan beszélnünk kell a családi életciklus-változásokról, úgy a kapcsolatok formálódásáról is. „Akkor működik jól egy kapcsolat, egy család, ha mindenki fejlődni tud benne. Külső körülmények miatt néha, átmenetileg betokosodhatnak a szerepek (...) ha változik a helyzet akkor újra megindulhat a fejlődés.”³⁸

Családgondozó sorozatok, igehirdetések

A családteológia jelentősége itt is megmutatkozik. Egy életen át mindenkit meghatároz az a vertikális család, amelybe beleszületett. De egy életen át meghatározza az a család is, amelyet horizontálisan választott. Ezért a közösségben újra és újra beszélni kell ezekről a családi ütközőpontokról. A Biblia sokféle szereplőjén át mindenféle gondról őszintén esik szó. A lelkipáztornak fel kell vállalnia, hogy olyan igeszakaszokat is magyarázzon, amelyek nem szépek vagy nem kellemségek, amelyek nem ideális családokról szólnak, hanem a házasság buktatóiról. Mert a családi kapcsolatok nem maradnak ugyanazok. Ami él, az változik. Ahogyan beszélnünk kell a családi életciklus-változásokról, úgy a kapcsolatok formálódásáról is. „Akkor működik jól egy kapcsolat, egy család, ha mindenki fejlődni tud benne. Külső körülmények miatt néha, átmenetileg betokosodhatnak a szerepek (...) ha változik a helyzet akkor újra megindulhat a fejlődés.”³⁸

Család- és párterápia

A kötődésemélet leírásával J. Bowlby egy olyan rétegét fedezte fel a párkapcsolatoknak, amelyből több családterápiás irányzat is merített. Az EFT, azaz az Érzelmefókuszú Terápia ma a legismertebb irányzata ennek. Több dolgot is megmagyaráz a párkapcsolatok működésére nézve, amit kognitív eszközökkel nem tudtak megoldani. Az érzelmek önkéntelensége és ereje az emberek számára meglepő lehet az intellektualizált világban. A párkapcsolatban nehezen kezelik a haragjukat, nem tudják megélni az örömeiket, félelmeiket. Minden túlzott érzelem megijeszti őket, s ha „felülnek” az érzelmek hullámaira, az veszélybe sodorhatja őket. Ha elfojtják ezeket, megbetegítheti őket. Az érzelmek megélésének legjelentősebb helye a család, ahol ezek a maguk természetességében jöhetnek elő, de tisztázni és kezelésüket megtanulni is ott lehet. Ha ez a családban nem történik meg, akkor a nevelési intézményekben már sokkal nehezebb 25 gyermekkel/fiatallal gyakorolni.³⁹ Később a terapeuták egyik leggyakoribb feladata az érzelmkezelési technikák megtanítása. S. Johnson könyvében leírja ennek folyamatát: „Az EFT a pár

38 BALOGH Klára – HÉZSER Gábor – KRASZNAY Mónika: *Beszélgetések a családról*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2021, 83.

39 UZSALY NÉ PÉCSI Rita: *A nevelés az élet szolgálata I. Az érzelmi intelligencia fejlesztése*. Pécs, Kulcs a muzsikához Kiadó, 2010.

tagjai közötti érzelmi kötődés megteremtésére és megerősítésére irányul azáltal, hogy figyelmüket a nyíltság, az egymásra hangolódás és a válaszkészség kulcspilánataira irányítja, amelyek a felnőttkapcsolatok lényegét alkotják.”⁴⁰

Ünnepek a családi évfordulókon

A házasságok az égben köttenek, de a földön kell megélni azokat. Ezért a szeretet formáit is „fentről” kaphatják, mert a szeretet tevékeny erő, ami a másik felé mozdit. Nem mindig érzem, de mindig döntés. Mert a szeretet attól növekszik, ha megosztják. Az évek, évtizedek alatt sokféle formájára szükség lehet a türelemtől az áldozatvállalásig (1Kor 13), de lényege szerint megmarad és megtart.

A család többnemzedékes rendjében nagy fordulatokat hoz az élet. Ahogyan az egyházi évben vissza-visszatérő ünnepek sorakoznak mindig más és mélyebb üzenettel, úgy az emberi és családi életben is szükséges az évfordulók mentén megállni. Ahogyan egy gyermek eléri a 18 évet, másként tekintenek rá. Ahogyan egy házasság eléri a 25 évet, más lesz az ázsiója. Ezért is kaptak külön értékeveket a házasságban eltöltött évek: 10 év = rózsalakodalom, 25 = ezüst-, 50 = arany-, 60 = gyémánt- és a 70 év = kegyelmi lakodalom. Mit emlegetnek fel ilyenkor a családban? Mit őriz az emlékezet? Csak a humoros történetek maradnak meg? Csak a megható pillanatok? Ilyen alkalmakkor a legfontosabb az lehet, hogy mérlegre kerüljenek ezek az évek. Történjen válogatás, szortírozás. Hangozzanak el a hála szavai, az öröm hangjai, és legyen lehetséges a bocsánatkérés és a megbocsátás is.

A temetés mint az élet vége és az örök élet kezdete

A halál körüli „ünnep” lehetősége fájdalmas. Szomorú ünnep, mert a halál, a véglegessel való szembesülés. Senki sem néz szívesen szembe mások halálával vagy a magáéval. De a régiek tudták, hogy a halálban olyan méltóság van, amit meg kell őrizni. Ahhoz, hogy valaki életéhez méltóan halhasson meg, *jogosultsága* volt mindenkinek. A családi szokások nemcsak a tiszteletadásra vonatkoztak, hanem segítettek a gyász feldolgozásában is. Azért nehéz ma erről beszélni, mert a halál, a haldoklás, a gyász szinte minden megnyilvánulása kulturális tabuvá vált, s még marginalizálódott is.⁴¹ Ésszel felfoghatatlan a távolság, amelybe a másik a halálával kerül, ahol elérhetetlenné válik. Nem szűnik meg, hiszen a gondolatainkban és emlékeinkben tovább él, de többé nem tud változtatni az életén. A cselekvőképeség, a „személyes emberi tér és idő” elmúlt. Nem lehet megszólítani, nem válaszol. S elmenetelével a történetei is megváltoznak. Az marad meg, amit a többiek megőriznek, ő nem tudja már korrigálni. Ezért a halál körül ma – amikor minden az életről szól – különösen nagy a félelem és a zavarodottság.

40 JOHNSON, Sue: *Ölelj át!* Budapest, Harmat Kiadó, 2018, 15.

41 FAZAKAS Sándor: A haldoklás szociokulturális kereteinek változása, in: Fazakas Sándor – Ferencz Árpád (szerk.): *Ídeje van az életnek és ideje van a meghalásnak...* Életvégi döntések keresztyén etikai megközelítése, Debrecen, SZIK, 2014.

A haldokló lehetősége

A halálra való felkészülés a haldokló lehetősége. Ebben segítségére lehetnek a kórház dolgozói, de a legnagyobb felelősség mégis önmagáé és a családtagoké. Az egészségügy mindent megtesz a halál elkerüléséért, hiszen az egészségnél nincs ma fontosabb érték. De – ha hosszabbítható is – az élet véget ér. Mostanra nehéz megállapítani és kimondani is, hogy mikor következik be a halál pillanata.⁴² Valamikor természetes volt, hogy minden családtag megtette, amit megtehetett. De ma sokan „elkésznek” – s ezzel meghosszabbítják a gyász folyamatát. A haldokló számára a zárás, összefoglalás, a családi örökség továbbadása a legfontosabb cselekvések. Ezek segítenek neki és a szeretteinek is abban, hogy el tudják engedni, és ő maga is úgy érezze: „értékes életet éltem, befejezhetem”. A gyülekezet, a lelkipásztor sokat tehet a családért, ha a régi rendek szerint segít a rituálék megtartásában.

A temetés szervezése már az itt maradók feladata. Hogy egy-egy családban ki vállalja – kinek kell elvállalni – ezt a feladatot, az is fontos kérdés. Általában a legközelebbi hozzátartozó, akinek a legnagyobb a vesztesége. Valódi kálvária ma egy temetés megszervezése, és anyagi áldozatban sem csekély. A „biznisz” túlságosan is körülölelte azt a csendet, megállást, emlékezést és búcsúzást, ami ilyen helyzetben a legfontosabb lenne. Ezért a temetési szertartás kell, hogy szóljon Isten ígéreteiről, de az elhunyt emberi örökségéről is.

A temetés után – a gyász és annak szakaszai

A szakirodalom több szakaszt is elkülönít a gyászfolyamatban,⁴³ de inkább belső tisztázás ideje ez. A régiek „gyászévről” beszéltek. A családi kapcsolatok megváltoztak, valakinek a helye üres lett az asztalnál. Mindenki saját maga gyászol, de a családon belül fontos a személyes idők megosztása, a gyerekekkel való beszélgetés,⁴⁴ a méltó megemlékezés, a tárgyaktól való megváltás. Ezért a családi kapcsolatok formálódását leginkább személyes és családlátogatás során lehet segíteni. A beszélgetésekben a legtöbb nehéz percet a lelkiismeret-furdalás: „mit kellett volna még...” és a bűntudat: „miért is mondtam...” okozza, mert már nincs kitől bocsánatot kérni. Ha a családi kapcsolatok befagynak, egy gyászcsoporthoz összehívása is segíthet, ahol sorstársakra lelve lehet sírni, őszintén haragudni és megbocsátani, kimondani valamit.

Gyászmunka

Ahogy az alcím is jelzi, a gyásszal dolgunk van. Nem annyi történik, hogy lemegy a nap és másnap feljön. A lelkünk lassabban dolgozza fel az emlékeket. Szüksége

42 HOLLÓ Gergely: A halál, illetve a halál pillanata a klinikus szemszögéből, In: Diósi Dávid (szerk.) *A halálbiztos halál*. Tanulmányok az elmúlás és a halál kultúrájáról, Budapest–Kolozsvár, Szent István Társulat – Verbum, 2011.

43 POLCZ Alaine: *Gyászban lenni*. Budapest, Pont Kiadó, 2000.

44 POLCZ Alaine: *Meghalok én is?* Szeged, Lazi Kft. kiadása, 2025.

van időre – sokszor megállított időre. Szüksége van a kezünkre. A tárgyak váltogatása, a levélírás, az emlékek családban való szétesztása – mind a gyászban való megbékélés folyamatát segíti. Figyelembe kell venni, hogy van, akinek nem elég az egy év, s hogy mindenki egész életében hordozza a veszteségeinek sértettségét. A transzgenerációs lelki örökségek között a gyásszal kapcsolatosan a „halotti tor” szokása talán a legkifejezőbb. Ahol mindenki összegyűlve, közösen emlékezve, az elhunyt egész életét felelevenítve hálával és könnyekkel együtt is megértheti, hogy aki elment – nem hiába élt. És elmenetele nemcsak elvitt valamit, hanem ajtót is nyitott: családi kapcsolatok rendezésére, a szerepek változására, a felelősség továbbadására, az élet átértékelésére – és ezek megfelelő kimondására is. Régi hagyományt felelevenítve, a változásban állandóságot adva támogathatjuk a családokat – ezzel a szokással is – annak újra családként való működésében.

Összefoglalásul

A kazuáliák a család közös megállásában segítenek – Isten előtt, és a közösség többnemzedékes tapasztalatával körbevéve. Ezek védik a családot a széteséstől, a családtagok egymás ellen fordulásától a válsághelyzetekben. A transzgenerációs értékek tagadhatatlanul jelen vannak az életünkben, történetünkben, hiányainkban, testi jelzéseinkben, viselkedésünkben, családi kapcsolattrendszerünkben. Ezért a családot – mint életlehetőséget – valóban védeni kell. Mert olyan érték, amely nem évül el. Hosszú múltja van, és – ha rajtunk is múlik – hosszú jövője is. Ezért a reménységért kell dolgozzunk.⁴⁵

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- ANDREJKOVICS M. – GASPARIK É. – BOKOR P. – FRECSKA E.: Az orvoslás és a pszichoterápia új paradigmája, *Pszichoterápia*, 2013/22.
- ARANY Zoltán – MIHÁLKA Mária: *Családmegismerési technikák*. Oktatási segédanyag, Szeged, SZTE, 2019.
- ASSMANN, Jan: *A kulturális emlékezet*. Budapest, Atlantisz Könyvkiadó, 2018.
- BALÁSHÁZY Imre – CSABAI Tiborné – FARKAS Péter (szerk.): *Boldogabb családokért és ifjúságért, II. kötet*. Családtudományi Szövetség, Budapest, L'Harmattan – Európai Családtudományi Társaság, 2019.
- BALOGH Klára – HÉZSER Gábor – KRASZNAY Mónika: *Beszélgetések a családról*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2021.
- BÖSZÖRMÉNYI-NAGY Iván: *Kapcsolatok kiegyensúlyozásának dialógusa*. Budapest, Coincendencia Kft. kiadása, 2001.
- BÖSZÖRMÉNYI-NAGY, Ivan – SPARK, Geraldine M.: *Láthatatlan lojalítások*. Animula Kiadó, Budapest, 2018.

45 BALÁSHÁZY Imre – CSABAI Tiborné – FARKAS Péter (szerk.): *Boldogabb családokért és ifjúságért, II. kötet*, Családtudományi Szövetség, Budapest, L'Harmattan – Európai Családtudományi Társaság, 2019.

- BUDA Béla: „Szabálytalan” családformációk és pszichoszociális segítségük, *Embertárs*, 2003, I/4.
- CHAPMAN, G.: *Az 5 szeretetnyelv*. Budapest, Harmat Kiadó, 2024.
- CZÖVEK Tamás: *A keresztség*. Budapest, KIA Kiadó, 2015.
- FAZAKAS Sándor: A haldoklás szociokulturális kereteinek változása, in: Fazakas Sándor – Ferencz Árpád (szerk.): *Ideje van az életnek és ideje van a meghalásnak...* Életvégi döntések keresztyén etikai megközelítése, Debrecen, SZIK, 2014.
- FERENCZ Zoltán József: A keresztség lelkigondozói dimenziói, *Embertárs*, 2025/3.
- FODORNÉ ABLONCZY Margit: *Családpasztoráció*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2022.
- FODORNÉ ABLONCZY Margit: *Isten előbb szeretett minket*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2011.
- FODORNÉ ABLONCZY Margit – BÖLCSFÖLDI András: *Családi áhitatoskönyv*. Budapest, Dunamelléki Református Egyházkerület, 2011.
- FODORNÉ NAGY Sarolta: *Történelmi lecke*. Budapest, Open Art Kiadó – DRE, 2006.
- GIBSON, Lindsay C.: *Szülősebek*. Budapest, Kulcslyuk Kiadó, 2021.
- GOLDENBERG, H. & I.: *Áttekintés a családról*, Budapest, Animula Kiadó, 2008.
- Házaskurzus*, Alpha International, Budapest, DePress Nyomdaipari Kft., 2021.
- HÉZSER Gábor – KRASZNAY Mónika: *A rendszer szemléletű családkonzultáció és család-lelkigondozás kézikönyve*. Budapest, Harmat Kiadó, 2026.
- HÉZSER Gábor: *Pasztorálpszichológiai szempontok az istentisztelet útkereséséhez*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2005.
- HOLLÓ Gergely: A halál, illetve a halál pillanata a klinikus szemszögéből, in: Diósi Dávid (szerk.): *A halálbiztos halál*. Tanulmányok az elmúlás és a halál kultúrájáról, Budapest–Kolozsvár, Szent István Társulat – Verbum, 2011.
- HORVÁTH-SZABÓ Katalin – KÉZDY Anikó – S. PETIK Krisztina: *Család és fejlődés*. Budapest, Sapientia Egyetemi digitális tananyag, 2007.
- HORVÁTH-SZABÓ Katalin: *A házasság és a család belső világa*, Budapest, Semmelweis Mentálhigiéné Intézet – Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány, 2007.
- JOHNSON, Sue: *Ölelj át!* Budapest, Harmat Kiadó, 2018.
- KISS Jenő: A kontextuális lelkigondozásról dióhéjban, *Embertárs* 2018/1.
- KOMLÓSI Piroska (szerk.): *Családi életre és kapcsolati kultúrára felkészítés*, Budapest, KRE – L'Harmattan, 2014.
- LEEUEWEN VAN, Marius: *Ünnepről ünnepre, A keresztyén ünnepek lényege és története*. Kolozsvár, Exit Kiadó, 2009.
- LOSONCZI Ágnes: Családerősítő és gyengítő folyamatok a mai társadalomban, in: *Reményünk a család*, A II. Családkongresszus előadásai, Budapest, Nagycsaládosok Országos Egyesülete kiadása, 1992.
- MÁTÉ Gábor és NEUFELD Gordon: *A család ereje*. Budapest, Open Books Kiadó, 2024.
- MÁTÉ Gábor: *Normális vagy*. Budapest, Open Books Kiadó, 2022.
- MICHELSEN, May – MULLINGEN van, Wim – HERMKENS, Leen (szerk.): *Összetartozásban*. A kontextuális segítségről, Kolozsvár, Exit Kiadó, 2010.

- MORGENTHALER, Christoph: *Systemische Seelsorge*, Impulse der Familien- und Systemtherapie für die kirchliche Praxis, Stuttgart, Kohlhammer, 6. Auflage, 2019.
- OLSON, H. David: *Circumplex Model of Marital & Family Systems*. <http://agecon.uwo.edu/erurfamilies/ERFLibrary/Readings/CircumplexModelOfMaritalAndFamilySystems.pdf>.
- PAP Ferenc: *Az egyházi év*. Budapest, KRE – L'Harmattan, 2016.
- POLCZ Alaine: *Gyászban lenni*. Budapest, Pont Kiadó, 2000.
- POLCZ Alaine: *Meghalok én is?* Szeged, Lazi Kft. kiadása, 2025.
- SEBESTYÉN Jenő: *Református etika*. Budapest–Gödöllő, Iránytű Kiadó, 1993.
- SIBA-ROHN Hilda: Aldás útján – A kontextuális lelkigondozás lehetőségei a keresztelői beszélgetésben és szertartásban, *Embertárs* 2018/1.
- SZÁSZNÉ LÁZÁR Eszter Csenge: Ünnepek, mint lelki betöltekezés, In: *Lelki éhség* (szerk.: Siba Balázs, Szabóné László Lilla, Lányi Gábor), Budapest, Kálvin Kiadó, 2021.
- TARI Annamária: *Üresre töltve*. Budapest, 21. Század Kiadó, 2025.
- UZSALYNÉ PÉCSI Rita: *A nevelés az élet szolgálata I. Az érzelmi intelligencia fejlesztése*. Pécs, Kulcs a muzsikához Kiadó, 2010.
- WAGNER-RAU, Ulrike: *Segensraum*. Stuttgart, Kohlhammer, 2. Auflage, 2008.